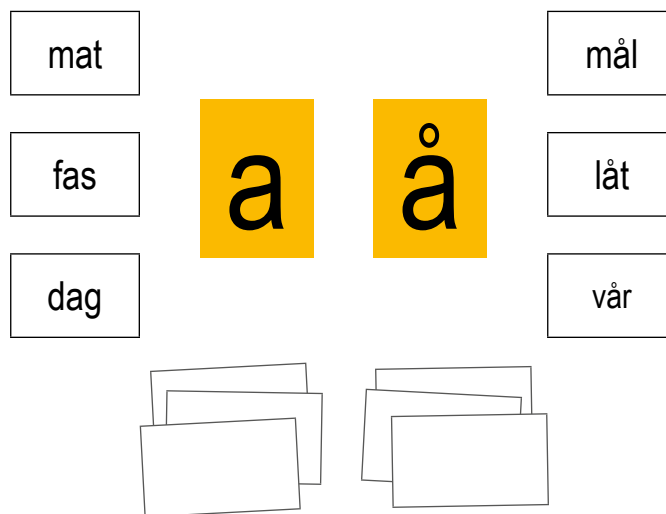

Vokaldiskrimination

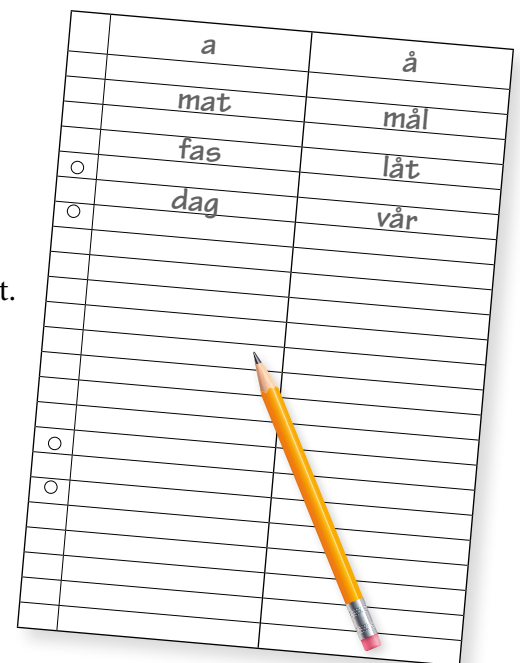
1. Välj de vokaler som ska tränas. Exempel på ljudmässigt svåra vokaler är a/å, u/o, u/ö, u/y, i/y, e/ä, e/i.
2. Blanda ordkorten för respektive vokal.
3. Läs ordet – elev placerar kortet neråt under respektive vokal.
4. Till sist: Vänd upp ordkorten och kontrollera att det blev rätt val.

Stavning

Individuellt, par- eller gruppövning.

- Välj ut de vokaler som ska tränas.
- Utöka antal och svårighetsgrad efterhand.
- Skapa ett ark med plats för ett antal rader.
- Använd ordkorten. Blanda. Läs upp ett kort. Eleven skriver.
- Uppmana eleven att titta på hur läsarens mun är formad.
- Rätta genom att visa upp kortet.
- Använd samma metod för konsonant-diskrimination

Material

Fonemisk medvetenhet

Tavelkort	Ordkort	Spelplan	Läslistor	Övningar	Film
				X	X

Konsonanter och vokaler

Tavelkort	Ordkort	Spelplan	Läslistor	Övningar	Film
X	X	X	X		X

Stavelser och eftersägningsövningar

Tavelkort	Ordkort	Spelplan	Läslistor	Övningar	Film
X			X	X	X

Sammansatta ord

Tavelkort	Ordkort	Spelplan	Läslistor	Övningar	Film
X			X		X

Prefix och suffix

Tavelkort	Ordkort	Spelplan	Läslistor	Övningar	Film
X			X		X

Stavning

Tavelkort	Ordkort	Spelplan	Läslistor	Övningar	Film
X	X	X	X	X	X

Substantiv

Tavelkort	Ordkort	Spelplan	Läslista	Övningar	Film
X	X	X	X	X	X

Verb

Tavelkort	Ordkort	Spelplan	Läslista	Övningar	Film
X	X	X	X	X	X

Stavelser

Stavelseindelning är lämplig för segmentering och syntes av ord och särskilt bra för de elever som fastnat i ljudande läsning och för elever med minnessvårigheter.

Orden delas i färre enheter än fonem vilket gör det lättare att dela upp och komma ihåg ordet. Att bestämma antal stavelser i ett ord är mindre krävande än att bestämma antal enskilda ljud. Arbetsminnet avlastas. Börja med tvåstaviga och öka efterhand. Berätta att en stavelse vill börja på en konsonant (stavelseharmoni).

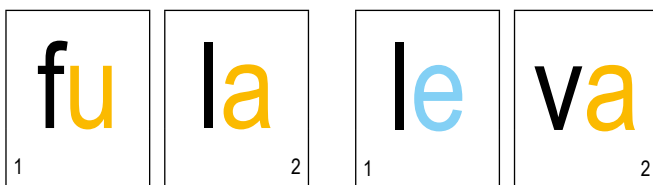
Muntligt – Hur många stavelser hör du?

Det finns många sätt att ”få tag” i antal stavelser. Det är individuellt vad som fungerar för den enskilde eleven. Prova flera alternativ. Exempel på ord: Se Stavelseräkning/eftersägningsövningar och Läs stavelserna/läs ordet.

- ”Klappa”
- ”Humma” (dra ut det långa ljudet).
- Räkna på fingrarna.
- Lägg ut kort för varje stavelse.
- Promenera (stega – ta ett större steg för det långa ljudet).
- Gå i fysisk trappa – ett steg för varje stavelse.
- Skapa haukidikter.

Tavelkort 2-staviga vokaler, färgkodade

- Sätt upp tavelkorten.
- Först osorterat – läs enbart stavelserna. Alla stavelser börjar på flytande konsonant.
- Sedan – säg ordet och låt eleven hitta, sätta ihop och läsa ordet.
- För utökat material – skapa nonsensord.
- Vilken stavelse är betonad? Var finns det långa ljudet? Detta är bra förträning inför dubbelteckning.

Tavelkort 3-staviga ord

Samma instruktion som till 2-staviga ord. Använd tekniken att ”fånga” stavelserna.

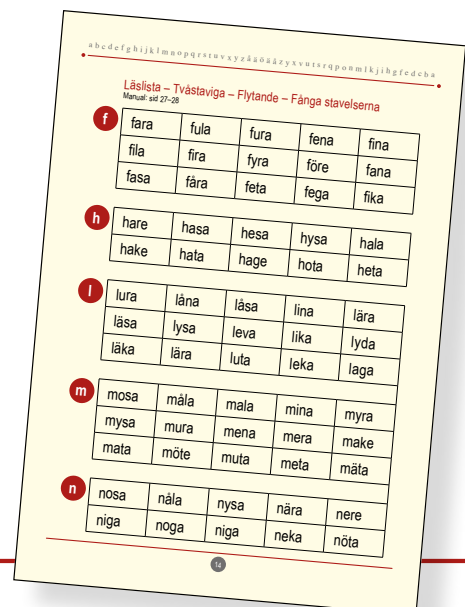

Använd samma modell och metod till längre ord.

ak ti vi tet kri mi na li tet
aktivitet kriminalitet

Träna med

- Läslista 2-staviga.
- Stavelse-bingo.
- Läs stavelserna – läs ordet.
- Vilka vokaler stämmer på ordet.
- Efversägningsövningar/stavelseräkning.

Ljudstridigt – konsonanter

sj	sk	stj	skj	tj	k	kj	
lj	g	lj	hj	dj	ng	nk	gn

Ljudstridig stavning upplevs av många som hopplös. För många känns det bra att veta att det faktiskt finns en karta och ett mönster även om de kan kännas svåröverskådliga. Genom att visa på huvudregel och peka på undantag så blir bilden av ”snårskogen” lättare att uppfatta.

Huvudregel: Stavningen för ljuden /sj//tj//j/ styrs av den vokal som står bakom.

Övningarna genomförs i princip på samma sätt för alla ljud

På tavelkortet har dessa konsonantljud en ring runt om för att markera att kombination inte går att ta isär. Ett ljud – flera tecken.

1. **Tavelkort:** Välj ljud, visa vilka bokstäver som ingår och hur stavningen förändras beroende på vokal. Visa individer och undantag. Det finns inte så många ”individer” förutom för /j/- ljudet. Välj ut de ord som känns viktigast. Gör en minnesramsa och rita en bild till den så blir de enklare att komma ihåg.
2. **Diskrimineringsövning** (för /sj/ och /tj/-ljud) Börja med två stavningsätt och utöka efterhand.
3. **Ordkort + spelplan:** En läser ordet och en placerar ordet i vald ruta. Kontrollerar till sist med att vända upp korten. Läs orden. Ord korten är färgförstärkta för respektive vokalgrupp (orange/blå) och för undantag (gröna).
4. **Läslista:** Ringa först in ljudkombinationerna och läs därefter orden.
5. **Träna omvänt:** Blanda korten eller använd läslistan. Lyssna på ordet – skriv.

Fortsättn. på sid 40.

/sj/-ljud
Lyssna på ordet – vilken stavning är rätt

/ng/-ljud
Lyssna på ordet – vilken stavning är rätt

Läslista – /ng/-ljud
Ringa in kombinationerna.

begagnad	känga	lång	pengar
ring	tänk	stunga	tung
ung	säng	dugn	finger
lugn	gång	långa	tvång
varning	tänka	länge	anka
punkt	lagn	signal	blank
stänga	ugn	vagn	ånglar
blånga	kungar	släng	ånglar
säng	bank	släng	spång
signal	äng	tvungen	dugn
längta	hink	virka	regn
bank	vinger	springa	tidning
		ordning	styg

Läslista /j/-ljud
Ringa in kombinationerna.

ljugo	tjock	köpa	kyrka
kök	kilo	känd	tjata
tjänst	tjuv	tjustig	kärlek
kämpa	ljana	kjal	kikare
kärna	kela	tjung	tjuta

Dubbelteckning

Dubbelteckning innebär förmåga att upptäcka betonad stavelse.

Traditionellt lägger vi fokus på vokalen - kort eller lång- för att avgöra antal efterföljande konsonanter jfr kal-kall.

Från uttalsmetoder kommer ett annat sätt att tänka där det långa ljudet har huvudrollen. Fokus är på lång vokal eller på lång konsonant: Fördelen med denna metod är att eleven kan använda sin färdighet i att lyssna för att avgöra både uttal och stavning.

Lång vokal
= **en** konsonant i stammen

k a l

k a l

Lång konsonant
= **två** konsonanter i stammen

k a l l

k a l (l)

Observera att orden ljudmässigt är precis lika långa (3 ljud). När konsonanten tar över det långa ljudet tvingas vokalen att lämna plats och förändrar därför sitt ljud.

Träna

- Visuellt:** Använd läslistan och låt eleven läsa gran – grann osv. Läslistan är sorterad för att underlätta träning med ord som har stoppkonsonant i slutet av ordet.
- Auditivt:** Läs ett ord med lång vokal och låt eleven svara med att ange samma ord men med lång konsonant (använd läslistan). Växla därefter och säg ord med lång konsonant (= svårare) och eleven svarar med samma ord med lång vokal.
- Taktilt:** Använd tavelkort och låt eleven sätta ihop givna ord. Kontrollera enligt lång vokal (dra vokalkortet neråt) eller lång konsonant (dra konsonanten neråt). Extra tavelkort finns för d-g-l-r-s.
- Auditivt/visuellt/taktilt:** Använd spelplan och ordkort. En elev läser – en elev pekar på rätt plats. Kontrollera genom att till slut vända upp korten. Sortera vid behov orden efter flytande konsonant i dubbelteckningen.
- Kinestetiskt:** För att känna längden på lång vokal/lång konsonant.
 - 1: Dra med handen längt en bordsyta.
 - 2: Dra med handen från axeln och utåt.
 - 3: Gör en cirkel med armen i luften.
 - 4: Använd ett stort gummiband och dra ut på det långa ljudet.

Detta är särskilt effektivt när det handlar om flytande konsonant eftersom det då går att dra ut ljudet. Det kan vara svårt att upptäcka det långa ljudet vid ”stopp”-konsonanter”.

Det är lättare att se var det finns. Om det är två konsonanter i stammen så är det alltid första konsonanten efter vokalen som bär på det långa ljudet ex katt. I lästekniska övningar är läslistan sorterad för att underlätta träning med ord som har stoppkonsonant i slutet av ordet.

” Välj det sätt som fungerar bäst för eleven.”

gran	grann
rät	rätt
dör	dörr

Läslista - Dubbelteckning
Manual sid 29

Flytande konsonant i slutet		Stoppkonsonant i slutet	
fin	finn	slät	slätt
stäl	stall	vit	vitt
för	förr	fet	fett
ful	full	mät	mätt
sil	sill	möt	mött
väs	vass	lag	lagg
hal	hall	sprid	spridd
bar	barr	sed	sedd
brun	brunn	späd	spädd
smal	small	hög	högg
väl	vall	rät	rätt
föl	föll	söt	sött
vin	vinn	stöd	stödd
lös	löss	dag	dagg
sväl	svall	dit	ditt
gran	grann	grep	grepp
tal	tall	släp	släpp
bus	buss	väg	vägg
kal	kall	lag	lagg
kras	krass	fat	fatt
dör	dörr	vek	veck
håll	håll	bred	bredd

Prefix och suffix

Att analysera ord genom att upptäcka och känna igen orddelar ger en säkerhet vid läsning och stavning av längre ord. Även låneord och deras typiska prefix/ suffix bör uppmärksammas ex:

- **tion** (station, lektion, sektion).

Ibland är det svårt att förstå eller härleda ordstammen. En etymologisk ordbok kan ge vägledning.

Prefix

Tavelkort: Sätt upp ett prefix i taget på tavlan och låt eleven ge exempel på ord.

be	- tal/a - skriv/a - lys/a - rätt/a
----	---

Uppmärksamma ordstammen och diskutera betydelse. En del förslag kommer att även innehålla suffix. Ex betalning. Suffixen tränas senare - på samma sätt.

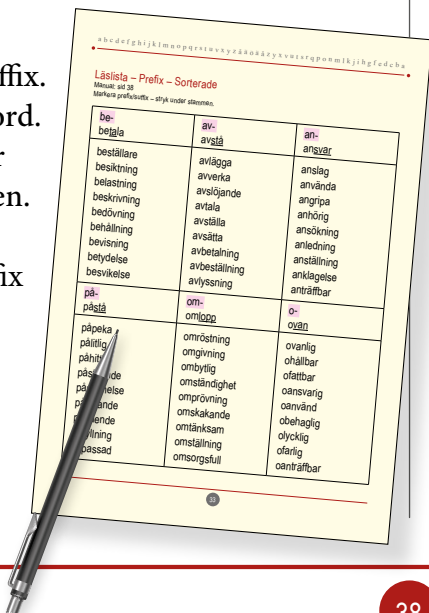
Ibland kommer förslag där ordet börjar med samma bokstäver som ett prefix ex *bena*. Diskutera skillnad.

Uppmärksamma även här det ”långa” ljudet. Det finns oftast i basordet men ibland i prefixet ex *avtala*.

Läslista – Prefix och Suffix – Sorterade

Övning:

1. Ringa in prefix/suffix. Styrk under stamord. Sätt snedstreck för ändelsen. Läs orden.
2. Lyssna på ett ord – vilket prefix/suffix finns?
3. Träna omvänt: Lyssna – skriv.

Suffix

Använd tavelkort och arbeta som tidigare. Exempel:

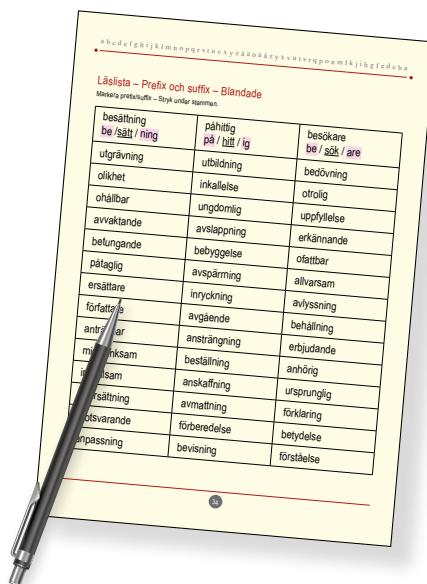
tid	-ning
var	
ställ	

Läslista – Prefix och Suffix – Blandade

Arbeta som tidigare: Ringa in prefix/suffix. Stryk under stamord.

Sätt snedstreck för ändelse. Läs orden.

Träna omvänt.

Övning:

Välj en text från en tidning. Hitta ord med prefix och suffix.